

Позднякова Ольга Віталіївна

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
Науковий керівник: Мкртічян Оксана Альбертівна, доктор педагогічних наук, доцент,
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДОШКІЛЬНИКІВ НА МУЗИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ В ЗДО

В статті висвітлюється проблема формування емоційного інтелекту в дітей віком дошкільного віку. Актуальність цієї теми у тому, що емоційний розвиток є важливою частиною гармонійного розвитку особистості цілому. Людина з високим емоційним інтелектом краще соціалізується у суспільстві, вона добре розуміє настрої інших, їй комфортніше спілкуватися з близькими. Проблема емоційного інтелекту неодноразово вивчалася вченими та психологами різних країн. В статті надається характеристика понять щодо емоційного інтелекту, виділяються прийоми розвитку емоційного інтелекту в дітей, рекомендації з практичної діяльності, спрямованої на вирішення цієї проблеми. Розвитку емоційного інтелекту сприяє поліхудожня діяльність, синтез різних видів мистецтва. Формування в дошкільника емоційного інтелекту є запорукою успішного особистісного розвитку. Ключові слова: емоційний інтелект, адаптація, соціалізація, особистісний розвиток, психоемоційний стан.

Однією з сучасних вимог української дошкільної освіти є розвиток емоційного інтелекту, емоційної чуйності у дошкільнят. Емоційний інтелект виступає як система, компоненти якої характеризують здатність усвідомлювати та вибудовувати відносини з людьми на основі розуміння їх емоційного стану та прогнозування їх емоційних реакцій. Тому, проблема розвитку емоційного інтелекту стає дедалі актуальною, виступаючи однією з пріоритетних завдань освіти.

Емоційний інтелект – це здатність людини розпізнавати свої емоції та емоційні стани інших людей, мотивацію та свої бажання та оточуючих, також це здатність керувати своїми емоціями. Емоційний інтелект допомагає у розвитку позитивної адаптації та соціалізації людини у суспільстві. Зазначимо, що він є вродженим та формується протягом усього життя особистості.

Для дослідників та вихователів-практиків постає завдання пошуку шляхів та засобів розвитку емоційного інтелекту дітей у дошкільному віці. Емоційний стан, яке відчуває сама дитина є вираженням інтересів та спонукань, прагнень та оцінок у системі соціальних відносин. Дитина здатна визначити знак і характер емоційних станів, які відображені у творах мистецтва – музичному, образотворчому, літературному. Також діти визначають емоційний стан об'єктів природного середовища й ототожнюють об'єкти предметного оточення з певними емоційними зразками. Все це створює можливість відкриття дитиною існуючих взаємозв'язків та позначити загальну «емоційну» картину світу [3].

Вчені, що вивчають емоційний інтелект, виділяють кілька складників, а саме: знання своїх емоцій (усвідомлення свого настрою і позначення його словесно), керування своїми емоціями (здатність людини тримати емоції під контролем), мотивація себе (розвиток позитивної мотивації задля досягнення життєвого успіху), розпізнавання емоційних станів оточуючих (емпатія, співчуття, співпереживання), встановлення та підтримка відносин з іншими людьми (розпізнавання своїх емоцій з розумінням тих емоцій, які відчувають інші).

Саме у старшому дошкільному віці в дітей віком розвиваються вищі почуття: моральні, естетичні, інтелектуальні. Дошкільник може регулювати свою поведінку, підпорядковувати її вимогам дорослих.

Такі видатні вчені, як Дж. Мейер, Д. Карузо, Д. Гоулман, Д. Слайтер, Р. Стернберг, Дж. Блок, Р. Орме, П. Селовой активно вивчали проблему емоційного інтелекту. Так, П. Селовой та Дж. Мейер вперше внесли у психологію термін «емоційний інтелект», що визначається як здатність розуміти власні емоції та почуття, а й інших людей. В структуру емоційного інтелекту вчені включали такі компоненти: розпізнавання емоцій; підвищення ефективності діяльності у вигляді емоцій; осмислення емоцій; регуляцію емоцій.

Також, вивченням емоційного інтелекту займаються сучасні психологи та педагоги, як О. Войтовська, Н. Волік, М. Демощук, Ж. Кучеренко, І. Литвиненко, Н. Мельник відзначав про єдність інтелекту та емоцій і рівень розвитку інтелекту зумовлює розвиток емоцій.

У розвитку емоційного інтелекту в дошкільнят акцент необхідно робити на здатності розуміти почуття іншої дитини, дорослих, відчуваючи їх переживання (емпатія). Вихованці з розвиненим емоційним інтелектом краще адаптуються у суспільстві, їхня поведінка більш гармонійна, вони легше досягають своєї мети у взаємодії з оточуючими, емоційно врівноважені. Коли діти із високим рівнем емоційного інтелекту сумують, сердяться, потрапляючи у скрутну ситуацію, то вони швидко можуть заспокоїти себе й прийти в норму та продовжувати продуктивну діяльність. Одним із видів діяльності, що допомагають у цьому, є поліхудожня діяльність. Організаційним принципом побудови та реалізації системи педагогічної роботи в

ЗДО може бути принцип інтеграції. У ситуаціях зіставлення, порівняння, ототожнення, комбінування та взаємодії перед дитиною постає необхідність розкодування різних емоційних станів через різні способи та засоби вираження почуттів та переживань [2; 4; 6].

Вихователям необхідно розуміти важливість розвитку дитини завдяки долученню до різних видів мистецтва (художня література, живопис, театралізована діяльність, музика), які допомагають глибше відчувати, мислити та переживати. В результаті нових емоційних переживань збагачується внутрішній світ вихованця, змінюється його емоційне ставлення до однолітків, дорослих, тварин, природи. Діти висловлюють свої емоції через малювання, аплікацію, ліплення, освоєння нових ролей у театралізованих виставах. Музика також змушує сумувати та радіти, розмірковувати, вона може заспокоювати чи, навпаки, викликати активність.

Заняття музикою розвивають емоційний слух. Фраза, що вимовлена з різною інтонацією, може мати різну сутність. Освоєння навичок впізнавання та передачі тієї чи іншої емоції звуками (інструментом чи голосом співака) є ефективним прийомом розвитку як голосу, так і емоційного інтелекту, тому в музичному вихованні інтонувannya приділяють найбільшу увагу. Спів у хорі, гра в оркестрі чи ансамблі розвивають таку властивість характеру, як почуття колективізму. Злагожені спільні події у виконанні музичного твору є найважливішою умовою створення художнього образу. Також виконавцям доводиться стикатися з такою важливою якістю особистості, як самодисципліна, основою якої є самоконтроль. Дитина генерує в собі ті емоції, які потрібно висловити через музичний твір.

Доцільно зауважити, що важливим моментом у розвитку емоційного інтелекту є багатство вербального словника. За допомогою слова слухач може розпізнати та зафіксувати емоцію, що виражається музикою. Якщо в лексиконі вихованця немає певного слова, що позначає те чи інше переживання, то переживання дитини виявляються неясними, незрозумілими. Саме тому збагачення словника емоцій – найважливіша умова у розвитку емоційного інтелекту. Так, для розвитку словникового запасу вихованця підходить список ознак емоційного змісту музики, наприклад, *радісно*: святково, дзвінко, звучно, грайливо, жваво; *урочисто*: велично, тріумфально, грандіозно, життєрадісно; *енергійно*: мужньо, рішуче, сміливо, маршоподібно. Отже, збагачення вербального словника дошкільника одночасно розширює межі почуттів та емоцій. Музичний твір сприймається через образні висловлювання та опис музики, що допомагає дошкільнятам усвідомити зміст музичного твору, спонукає їх до емоційної чуйності [9].

Символічне вираження емоцій дітей є в танці, одному із найдоступніших і найдемократичніших видів мистецтва. Через рух життя проживається двічі – насправді та на рівні емоцій. Наведемо приклади тематичних танцювальних вправ, орієнтованих розвиток емоційного інтелекту: візуальний танець, танець із самим собою, імітація у танці рухів тварин, природних явищ та стихій тощо. Такі завдання надають життєвому досвіду необхідну закінченість, повноту та осмисленість.

На музичних заняттях в ЗДО також використовуються:

- метод уподібнення характеру звучання музики, який сприяє підстроюванню до характеру музичного звучання, допомагає знаходженню емоційного унісону, виявляє та виражає суть музики;
- метод колірною моделювання музики спрямований на формування у дітей ставлення до кольору як до засобу, що допомагає усвідомити емоційно образну виразність змісту музичного твору;
- метод передбачення сприйняття музики сприйняттям творів інших видів мистецтва дозволяє зацікавити вихованців, активізує прояв їхньої емоційної чуйності, стимулює роботу художньо-образного мислення та уяви. Цей метод розкриває образно-смісловий зміст музичного твору лише на рівні емоцій і почуттів;
- метод комплексного сприйняття творів різних видів мистецтва загострює почуття дошкільника, допомагає взаємодії її внутрішнього світу зі світом мистецтва. Суть методу в тому, що до музичного твору підбираються репродукції картин чи вірші, що об'єднані загальною тематикою. Після того як діти знайомилися зі зразками живопису або літератури, їм пропонувалося послухати споріднений за змістом музичний твір, що посилювало прояви емоційної чуттєвості на музику;
- ігрові методи сприяють виникненню потреби у подоланні реальності, допомагають розкриттю творчих здібностей, прояву самостійності, ініціативності. Ігри використовуються як універсальний метод виховання емоційної чуттєвості на музику через спілкування з різними видами мистецтва;
- метод виявлення подібностей та відмінностей ґрунтується на розрізненні схожості елементів музичної мови та інших видів мистецтва. Він спрямований на розкриття різних сторін одного образу, казкового чи реально існуючого;
- метод інтерпретації надає можливість варіативного вираження та зображення особливостей музичного образу засобами різних видів мистецтва.

Отже, в період дошкільного дитинства закладаються основи, які необхідні для розвитку емоційного інтелекту, який знаходить своє вираження у переживаннях дитини. Особливу роль в цьому відіграє музичне

мистецтво. Велика емоційна чуйність виникає у дитини в процесі переживання та розуміння змісту музики, зумовленого, з одного боку, індивідуальним емоційно-чуттєвим досвідом дошкільнят, а з іншого – певним ідейно-чуттєвим змістом, закладеним композитором у структуру музичного твору. Тому дуже важливо встановити контакт між музичними творами та світом дитини щодо розкриття сутності явищ, відображених у музиці. Також розвиток емоційного інтелекту на музичних заняттях в ЗДО сприяє успішній реалізації процесів збагачення емоційної сфери вихованців, формування їхньої музичної культури, розвитку комплексу музичних здібностей, накопичення досвіду музичного сприйняття.

Джерела

1. Войтовська О. Розвиток емоційного інтелекту в дітей дошкільного й молодшого шкільного віку методами арттерапії. Нова педагогічна думка. 2020. – № 2. – С. 68-71.
2. Волік Н. Практичні аспекти діагностики емоційного інтелекту дітей дошкільного віку. Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Сер.: Педагогічні науки. 2020. – Вип. 2. – С. 138-148.
3. Голота А. Розвиток емоційного інтелекту: практичні рекомендації. Психолог дошкілля (Шкільний світ). 2019. – № 11. – С. 18-23.
4. Гоулман Д. Емоційний інтелект / Пер. з англ. С. Л. Гумешької. – Харків: Віват, 2018. – 512 с.
5. Демощук М. Базові якості особистості: організація педагогічного процесу для формування емоційного інтелекту в дошкільників. Дитячий садок (Шкільний світ). 2020. – № 1 (січень). – С. 10-21.
6. Єресько О. Розвиток емоційного інтелекту як педагогічна проблема. Рідна школа. 2021. – №3. – С. 51-57.
7. Закалик Г., Іванюк У., Левченко Ю. Розвиток творчого потенціалу у старших дошкільників. Вісник Національного університету оборони України. 2021. – №1(59). – С. 99-105.
8. Кучеренко Ж. Емоційний інтелект дошкільників: шляхи розвитку. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2016. – № 7. – С. 54-59.
9. Литвиненко І. Сучасна дитина у світі почуттів: особливості розвитку емоційного інтелекту дошкільнят. Дошкільне виховання. 2019. – № 3. – С. 3-6.
10. Мельник Н. В. Емоційний розвиток особистості як основа формування емоційного інтелекту дітей дошкільного віку. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки. 2018. – №4. – С. 69-74.

Сокол Оксана Іллівна

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
 Науковий керівник: Мкртічян Оксана Альбертівна, доктор педагогічних наук, доцент,
 Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

СЮЖЕТНО-РОЛЬОВА ГРА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ УЯВИ ДОШКІЛЬНИКА

У статті розглядаються питання розвитку уяви дошкільників та організації сюжетно-рольових ігор у ЗДО, а також емоційна, творча, соціальна цінність сюжетно-рольової гри та роль вихователя в розвитку та керівництві грою; висвітлено сутнісні риси сюжетно-рольової гри в освітньому просторі. Ключові слова: сюжетно-рольова гра, уява, дошкільник, вихователь.

Питання дошкільної освіти на сучасному етапі розвитку суспільства обумовлюють необхідність визначення певних акцентів у реалізації нових педагогічних підходів до організації освітнього процесу дітей дошкільного віку. Мета навчання та виховання дошкільників визначає не тільки розвиток їх умінь та навичок, а й формування їх ставлення до предметного та природного світу, уміння відчувати себе у просторі навколишнього світу та людей, розуміння картини світу, виховання творчого ставлення до виконання різноманітних завдань.

Освіта у системі ЗДО здійснюється у процесі «монологу» вихователя з одного боку та дитини з іншого. Більшість програм дошкільної освіти спрямовані на підготовку вихованця до школи, у процесі якої головна увага приділяється освоєнню грамоти, математичних уявлень, навичок письма, проводяться численні тестування й об'єм навчального матеріалу постійно збільшується. Тому, пізнавальна діяльність дитини проходить як механічне повторення та закріплення у пам'яті певної схеми діяльності. Рольові ігри, які застосовуються на заняттях, спрямовані на розвиток сюжету, а дидактичне завдання художньо-естетичного розвитку дошкільника не реалізується. Вихователь частіше замінює гру навчальною вправою, що дозволяє дошкільнику творчо розкритися. Саме через гру проблеми пізнавальної сфери дошкільника вирішуються найбільш продуктивно, величезна роль у цьому належить театралізованим сюжетно-рольовим іграм. Така гра є абсолютно особливим соціальним явищем, що визначає не тільки поведінку дитини, а його художньо-естетичний розвиток, у тому числі активний розвиток його образного мислення [7; 9].

Матеріальна та духовна культура людини є продуктом уяви та творчості. Основне завдання уяви – відображення об'єктивного світу, добудовування цілісної картини світу. За допомогою уяви малюки творчо оволодівають схемами та смислами людських дій, відштовхуючись від окремих вражень дійсності, будують цілісний образ будь-якої події чи явища.

У психологічних дослідженнях є різні погляди щодо походження та розвитку уяви. Ж. Піаже, З. Фрейд вважають, що генезис творчих процесів пов'язаний з дозріванням певних структур. У цьому механізми уяви, на думку вчених, зумовлені зовнішніми стосовно цього процесу характеристиками